

PSYCHOANALYTISCHE VORMINGEN?

Wanneer Lacan in de tweede helft van de jaren '60 het cartel als werkinstrument introduceerde in de psychoanalytische wereld bleek het van bij de aanvang twee bekommernissen te combineren: enerzijds deze van een vorming die psychoanalytische ethiek in zich droeg (en niet zomaar een *klas-ziek* onderwijs belichaamde), anderzijds de vraag op welke wijze psychoanalytici zich konden verenigen. Beide kwesties vormden reeds vroeg in de geschiedenis van de psychoanalyse een heikel probleem en keerden nadien steeds opnieuw weer als struikelblok.

Wanneer de methodiek van het cartel een tiental jaar later onderwerp is van discussie op een intercarteldag van de *Ecole freudienne de Paris* bleek dat de introductie ervan allerminst evident was en dat een cartelwerking eigenlijk nog niet echt voet aan de grond had gekregen. Ondertussen zijn we enkele decennia verder en wordt duidelijk dat er iets van die initiële problematiek insisteert – voorbij de concrete wisselvalligheden van tijd, ruimte, personen, deze of gene psychoanalytische vereniging, ...

Nochtans is de methodiek van een cartel in zijn essentie heel eenvoudig: een kleine groep mensen (bij voorkeur vier) kiezen elkaar om gedurende een tijd rond een bepaalde tekst of thema te lezen en discussiëren. Ze kiezen elkaar niet omwille van de veronderstelde expertise van één of ander lid (die dan de meester zou zijn waarnaar men opkijkt), maar omdat ze gezamenlijk willen werken. Tegelijk kiezen ze samen een vijfde persoon, *plus-un* genaamd, die geacht wordt het werk te ondersteunen – desalniettemin blijft diens functie enigszins enigmatisch: hoewel ook hij niet de meesterfiguur is, kan hij bijvoorbeeld evenmin vereenzelvd worden met de positie van analyticus.

Twee bijzonderheden dienen ter aanvulling. Vooreerst is er de idee dat een cartel, ondanks de groepsvorm, niet leidt tot een gemeenschappelijk product, maar tot een individuele bewerking – wat zijn veruitwendiging kan vinden op een intercarteldag. Waar het accent op het particuliere vanuit een psychoanalytische ethiek niet onvoorzien is, wordt de notie van product echter wél een onvoorziene struikelblok. Dit behoort, vermoeden we, tot de ervaring van elke psychoanalytische vereniging. Een tweede bijzonderheid, die overigens de nauwe verbondenheid tussen het opbouwen van een weten en een sociale band accentueert, vond nauwelijks ingang in de diverse lacaniaanse verenigingen: het cartel als intredemodus in de vereniging (in plaats van ten individuele titel).

Met de eerste verbijzondering hebben we meteen een eerste struikelblok verwoord: het blijkt immers niet evident om de overgang te maken van het werk in een cartel naar een bijdrage/product op een intercarteldag – vanuit een soort weerbarstigheid om het geleverde werk (dat eventueel nog doorloopt) in een (vastere) vorm te gieten.

In ieder geval: de vraag stelt zich of er een 'spontane' productie plaatsvindt met betrekking tot de cartelwerking. Als vraag is ze analoog aan de vraag wat zich produceert doorheen de analytische kuur: ook daar kan zich een weten opbouwen voorbij of naast het klas-zieke weten. Er lijkt echter een belangrijk verschil te zijn qua uitgangspositie: de analytische kuur heeft immers niet als doel (*goal* om Lacans terminologie uit het elfde seminarie te gebruiken) om een object, 'een product' af te leveren. Ze wordt eerder gestuurd door een *object-als-oorzaak* dan door een *object-als-gevolg* (een product). De moeilijkheid voor het cartel stelt zich nu hoe we van de eerste vorm van object naar iets van het tweede kunnen gaan – voorafgegaan door de vraag of die omslag noodzakelijk is. Hoe kunnen we iets van die *object-oorzaak* aanwezig houden in de cartelwerking?

De tweede bijzonderheid wijst de weg naar de tweede moeilijkheid, de link tussen het cartel en de sociale band daarbuiten. In de praktijk komen heel wat cartelj bijdragen tot stand naar aanleiding van een vraag van de cartelsecretaris en toont het meteen alle valstrikken van het meesterdiscours: men onderwerpt zich aan de vraag van een ander, men veronderstelt dat er een afgewerkt product wordt verlangd (dat van enig 'meesterschap' getuigt aangaande de verwerkte materie), ... of men weigert een bijdrage omdat men denkt dat men net daaraan weerstand moet bieden. Het gaat dus over de productiewijze die gepast zou zijn in een bepaalde economie. Misschien is het hier interessant om af te stappen van de notie van product of productie maar iets te introduceren als het concept van de *ouverture*: op welke wijze kan er, vanuit de beslotenheid van een cartel (en de particuliere positie van een deelnemer) een *ouverture*, een opening worden gecreeërd naar het 'sociale veld van de psychoanalyse' – met andere woorden naar een ruimere groep, bijvoorbeeld een vereniging? Is er in de overgang naar een 'object-als-gevolg' iets te communiceren én communiceerbaar?

Het voorgaande maakte duidelijk dat de methode van de cartels ten volle de vraag opwerpt van de mogelijkheden tot psychoanalytische vorming(en). Ze is echter niet de enige methodiek en binnen het vormingsinstituut (seminaries) of op studiedagen (blocnotes, lezingen, ...) komt de kwestie terug. Op basis daarvan lijkt het ons dan ook niet raadzaam om de cartelwerking daarvan te isoleren door een aparte intercarteldag. Veeleer lijkt het aangewezen om een soort *inter-dag* te organiseren op het kruispunt tussen cartels, seminaries en studiedagen – anders verwoord tussen het gezelschap, vormingsinstituut en *idesça*. Het zijn drie aparte velden die toch verknoopt zijn met elkaar.

We vragen ons af of een *inter-dag* er niet aan zou kunnen meehelpen dat die verschillende initiatieven elkaar bestuiven en dat de verschillende mensen die daar op één of andere manier bij betrokken zijn iets van een 'product-als-gevolg' daar kwijt zouden kunnen, opdat het eventueel voor henzelf of voor de anderen zijn kunnen werken als 'product-als-oorzaak' – met andere woorden de creatie van een soort forum, een (gemeenschappelijke) ruimte die zich grondt in eerdere (aparte) ruimtes en eventueel nieuwe ruimtes opent. Op die manier kan zo'n *inter-dag* misschien een vierde veld zijn die de andere drie verbindt. Lacan maakt van de plus-un de vierde ring in een borromeïsche verknoping, maar in ons geval lijkt het eerder de mogelijke functie van een *inter-dag* – als vraag ...